

ART AND AESTHETIC NEEDS AS SPIRITUAL DOMINANT OF MODERN HIGHER EDUCATION

N. O. Barvina

The article focuses on art and aesthetic education of students. Definitions of the terms art and aesthetic education, art and aesthetic needs have been determined. The concept aspects and basic research directions of higher school art-aesthetic education problems have been considered. The personality art-aesthetic needs formation factors are defined. The problem of training of art and aesthetic needs in students is considered as the spiritual dominant of the modern higher education.

Key words: *Need, art and aesthetic need, art and aesthetic education, the ratio of «aesthetic» and «art», spiritual needs.*

Барвіна Наталія Олександрівна – аспірант кафедри педагогіки факультету гуманітарних наук, психології та педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна). E-mail: barvina.na@gmail.com

Barvina Nataliia Oleksandrivna – Applicant of the Pedagogy Department of the Faculty of Humanities, Psychology and Pedagogy of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: barvina.na@gmail.com

УДК 378.015.31:17.022.1

НОВА ПАРАДИГМА ОСВІТИ НА СТИКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ ЕПОХ

М. В. Безугла

У статті надається порівняльна характеристика поглядів сучасних учених на проблему пошуку нової парадигми освіти на стику економічної та культурної епох. Автор намагається довести необхідність зміни вектору сучасної освіти з бездумного споживання, зосередженості на матеріальному добробуті, домінуванні ринкових відносин, на формування людини олюдненої, високодуховної, висококультурної, високоосвіченої, яка спрямовує свої зусилля на покращення навколишнього світу, на самовдосконалення, на розкриття творчого потенціалу, на творення і допомогу іншим. У статті надається характеристика нової парадигми освіти, сутність

якої полягає у научній творчості, активізації емоційно-почуттєвої, духовно-моральної та культурної сфер людини.

Ключові слова: *освіта, цінність, цінності освіти, економічна епоха, культурна епоха, нова парадигма освіти, випереджаюча освіта.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. У статті здійснена спроба порівняти погляди сучасних вчених на проблему пошуку нової парадигми освіти на стику економічної та культурної епох, у зв'язку з чим постає необхідність зміни вектору сучасної освіти з бездумного споживання, зосередженості на матеріальному добробуті, домінуванні ринкових відносин, у тому числі і у сфері освіти, на формування людини олюдненої, високодуховної, висококультурної, високоосвіченої, яка спрямовує свої зусилля на покращення навколишнього світу, на самовдосконалення, на розкриття творчого потенціалу, на творення і допомогу іншим. Акцент зроблений на визначенні сутності нової парадигми освіти та надзвичайно важливій ролі культури для формування цілісної, творчої, широкомишлячої, духовно-культурної освіченої особистості сучасної студентської молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Заслужують на увагу дослідження сучасних учених (І. Ільїнський, П. Шафер, Г. Шевченко, К. Робінсон та ін.) про сутність освіти, необхідність пошуку нової парадигми освіти, яка орієнтована на реалії сучасного суспільства, необхідність розвитку випереджаючої освіти, зміни вектору розвитку освіти від отримання максимальної вигоди до максимальної віддачі природі, суспільству, іншим людям, іншими словами, формування не економічної людини, для якої імператив – власні потреби та інтереси, власний матеріальний добробут, а духовної, культурної, творчої, мислячої, людяної людини, яка прагне до створення кращого світу, піклується про інших, прагне до досягнення всебітньої гармонії, добробуту та стабільного розвитку суспільства.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У статті здійснена спроба надати порівняльну характеристику поглядів сучасних учених на проблему пошуку нової парадигми освіти на стику економічної та культурної епох. Автор статті намагається довести необхідність зміни економічного світогляду на культурний, а також проакцентувати увагу

на необхідності пошуку нової парадигми освіти, суть якої полягає у научінні творчості (І. Ільїнський, П. Шафер, К. Робінсон та ін.), активізації емоційно-почуттєвої, духовно-моральної та культурної сфер людини, що сприятиме розвитку у студентської молоді вміння бачити світ у всьому його розмаїтті, тобто сприятиме створенню в неї цілісної картини світу і досягненню нею найбільш повної самореалізації у всіх сферах життєдіяльності за законами Істини, Добра і Краси.

Мета статті полягає у наданні порівняльної характеристики поглядів сучасних учених на проблему пошуку нової парадигми освіти на стику економічної та культурної епох.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. На початку XXI століття гостро постала проблема пошуку нової парадигми освіти, яка б забезпечила людині комфортне існування у глобалізованому світі, адже сьогодні традиційний підхід до освіти, суть якого полягає у підготовці підростаючого покоління до життя відповідно до концепції економічного росту, бездумного споживання та експлуатації природних ресурсів, отримання максимальної користі та домінування ринкових відносин не відповідає новим реаліям життя. Як слушно зазначає Л. Фофанова, «одним із парадигмальних напрямів розвитку сучасної світової освіти є необхідність сформувати її не тільки як механізм «перетворювання знання у вартість», а як «формування освіти як культурної технології життя» [3, с. 298]. Освіта і культура тісно пов'язані між собою. Освіта є своєрідним каналом трансляції культурних цінностей попередніми поколіннями наступним. Як зауважують сучасні вчені, вектором розвитку освіти має стати розвиток культурного світогляду студентської молоді, адже саме культура здатна об'єднати людей, скоротити прірву між багатими і бідними країнами, між багатими і бідними людьми, допомогти людям сформувати цілісне уявлення про світ. Вона здатна встановити тісні зв'язки між людьми та природою, передати культурний багаж знань попередніх поколінь наступним, покращити міжкультурні зв'язки та створити ефективні можливості для спілкування між різними культурами та цивілізаціями. Саме культура акцентує увагу на збереженні, а не споживанні та здатна надати допомогу людям у всіх куточках світу жити творчим, конструктивним та повним життям [7, с. 70-74].

Необхідність здійснення переходу від економічного світогляду сучасного суспільства на культурний світогляд детально

проілюстрована у книзі Пола Шафера «The Age of Culture» («Епоха культури»). Як зазначає автор книги, яскравими проявами економічного світогляду, вплив якого й досі відчутний у сучасному світі, є домінування ринкових відносин, бездумне споживання, пріоритет індивідуальних потреб над потребами оточуючих людей, досягнення матеріального добробуту і максимального прибутку. На відміну від нього, культурний світогляд характеризується зміщенням пріоритету споживання на збереження, частини цілого на ціле, потребі у досягненні рівноваги та гармонії у взаєминах з оточуючими людьми, розвитку духовно-культурного, творчого потенціалу особистості. Іншими словами, «культурний світогляд передбачає розгляд усього через призму культури». При цьому увага акцентується на «пріоритеті цілісності і потребі у досягненні збалансованих, гармонійних та справедливих відношень між частинами цілого» [7, с. 76]. П. Шафер підкреслює, що економічний світогляд вже нездатний задовольнити потреби сучасного суспільства і вже не може бути рушійною силою світової системи майбутнього, адже якщо людство буде і далі йти шляхом бездумного споживання і творення на Землі матеріальної утопії, то в найближчому майбутньому гостро постануть проблеми дефіциту відновлюваних та невідновлюваних ресурсів, появи все більшої і більшої кількості дірок в озоновому шарі, занепаду природного середовища, збільшення прірви між багатими і бідними, через що світ перетвориться на бездушне, дегуманізоване та безлике місце.

Думку П. Шафера розділяє І. Ільїнський, зауважуючи, що врятувати людство від планетарної катастрофи може лише переорієнтація векторів з принципу нестримного раціоналізму та практичної корисності, які притаманні економічній епосі, на творення та духовно-культурний розвиток особистості. Вчений підкреслює: «Економічна людина повинна поступитися місцем людині людяній, а «віртуальна реальність» та «шабаш ірраціональності – ціннісно-орієнтованій історичній волі...» [1].

У контексті дослідження нової парадигми освіти доречно навести порівняльну характеристику поглядів сучасних вітчизняних і зарубіжних учених на означену проблему. Але спочатку звернімося до визначення самого терміну парадигма (від грец. *paradigma* – приклад, зразок) – строго наукова теорія, втілена в системі понять, що виражають істотні риси дійсності; вихідна концептуальна схема, модель постановки проблем та їх вирішення, методів дослідження, пануючих

протягом певного історичного періоду в науковому співтоваристві [2, с. 963]. Освітня ж парадигма являє собою вихідну концептуальну схему, модель постановки проблем та їх рішення в галузі освіти [6, с. 99].

Інтерес для нашого дослідження представляє характеристика нової парадигми освіти, яка представлена у книзі І. Ільїнського «Освітня революція» [1]. Учений акцентує увагу на необхідності зміни вектору освіти з бездумного споживання і процвітання ринкових відносин в означеній сфері на те, щоб якомога більше давати природі, суспільству, іншим людям, самому собі. Акцент в освіті має бути зміщений на формування ініціативної, активної, творчої, мислячої людини, яка характеризується здатністю до істинного розуміння. У своїй книзі І. Ільїнський обґрунтовує необхідність здійснення освітньої революції, в основі якої лежить розуміння «нової місії освіти», яка передбачає формування «нової системи цінностей», «нової етики», «нової предметності і освітньої діяльності». Головною метою нової місії освіти вчений бачить виживання людства у глобалізованому світі, його виведення з глибокої кризи цінностей.

На думку І. Ільїнського, нова парадигма освіти складається з декількох основних ідей і підходів, серед яких найбільш значимими є наступні:

- «новий погляд на місію освіти в XXI столітті;
- новий погляд на предмет і кінцеві цілі освіти;
- новий погляд на рівні освіти;
- новий погляд на роль соціально-гуманітарного знання;
- новий погляд на навчальні завдання і засоби вирішення цих завдань» [1, с. 227].

Аналізуючи сутність нової парадигми освіти, І. Ільїнський підкреслює значущість ідеї стійкого розвитку як системоутворюючої ідеї організації та змісту освіти, яка має стати психологічною установкою людини, адже лише сформоване розуміння самої парадигми освіти і її принципів дозволить досягти ефективних результатів у майбутньому.

Як зазначає вчений, сьогоднішня парадигма освіти реалізує в основному механістичний (лінійний, визначений наперед) характер розвитку суспільства і науки, будується на принципах оптимізації, інтенсифікації, уніфікації навчального процесу, типізації і стандартизації навчальних планів і програм, орієнтується, перш за все, на потреби економіки, розвиток технократичної і технологічної

свідомості людини, практично залишаючи відсторонь емоційно-чуттєвий, моральний бік структури особистості [1, с. 223]. Як результат маємо «дефіцит людей широкої ерудиції», які характеризуються наявністю цілісного уявлення і глибокого розуміння проблем сучасного суспільства. Тому, зазначаючи, що найважливішою функцією освіти сьогодні є її рятівна функція, І. Ільїнський дає визначення суспільства майбутнього як суспільства людських якостей, суспільства людини, суспільства гуманізму, а освіті віддає найвищий пріоритет перед усіма іншими сферами – економікою, політикою тощо. В своїй концепції освіти учений підкреслює важливість синтезу розуму і почуттів; знань і виховання, адже лише гармонійний одночасний розвиток розумової, духовно-культурної, моральної і емоційно-почуттєвої сфер людини сприятиме формуванню в неї цілісного уявлення про оточуючий світ.

Таким чином, для І. Ільїнського смисл сучасної освіти полягає у «науці творчості через активізацію совісті, розуму та емоцій, які в своїй єдності здатні забезпечити успішність процесу пристосування до умов, які змінюються і часто є невідомими, досягнення кращих результатів». Новим ідеалом (парадигмою) освіти він вважає «людину в її повномасштабному вимірі (тіло, розум, емоції, душа), а також оточуючу дійсність, як природне середовище, так і створене самою людиною – зовнішнє і соціальне середовище». На його думку, «продуктом освіти у нинішніх умовах є спеціаліст – людина знаюча, розуміюча, уміюча, культурна і гуманна, ... яка долучилася до єдності усіх областей знань і взаємовідносинам, що існують між ними, яка бачить і розуміє картину світу в цілому, а не лише її фрагменти» [1]. На основі усього вище сказаного, вчений підкреслює – «спеціаліст створюється навчанням, а людина – лише освітою, тобто навчанням і вихованням» [1, с. 239].

Основними рисами освіти XXI століття, на його думку, мають бути випереджаючий характер освіти, гуманізація, неперервність, розвиваюча, соціально-відповідальна, особистісно-орієнтована освіта, що приводить до досягнення тими, хто навчається, рівня розуміння, саморозвитку і самореалізації на базі широкого, фундаментального, відкритого багаторівневого навчання, в якому пріоритет віддається творчості та інноваціям.

Думку І. Ільїнського щодо необхідності пошуку нової парадигми освіти повністю розділяє К. Робінсон, який також зауважує, що «проблема в тому, що існуюча система освіти розроблялася і створювалася для іншої епохи. Вона створювалася в умовах духовної

культури епохи Просвітництва і в економічних умовах промислової еволюції... Школа і досі нагадує завод. Дзвінки, гудки, окремі корпуси, спеціалізація з окремих предметів. Діти досі навчаються партіями. Вони поділяються на вікові групи тощо». В умовах сучасної дійсності, як зазначає вчений, при створенні нової освітньої моделі слід відходити від мислення категоріями промисловості, тому що сьогодні метод типізації та стандартизації вже не є ефективним.

К. Робінсон акцентує увагу на необхідності розроблення нової парадигми освіти, в основі якої має бути розвиток творчого потенціалу молоді, пробудження її прихованих здібностей, розвиток здатності знаходити безліч можливих рішень задач; здатності по-різному інтерпретувати умови задач; здатності думати горизонтально; мислити не тільки лінійно але й перпендикулярно; знаходити декілька рішень, ніж одне. Вчений зауважує, що, «оцінюючи здатності людини окремо, розділяючи тих, хто навчається, ми створюємо свого роду бар'єр між ними і природним середовищем навчання», а навчання у групі, навпаки, є найбільш ефективним [8].

Цікавою в контексті дослідження означеної проблеми є думка Г. Шевченко, яка, розмірковуючи про місію освіти в умовах постмодернізму, зазначає, що саме «освіта виступає одним з найбільш ефективних способів становлення людини як культурної цінності, народження власне людського образу, якісних новоутворень суб'єктного образу світу» [4, с. 200-209]. Мається на увазі те, що освіта, виконуючи культуротворчу і людинотворчу функції, яка сприяє формуванню духовності особистості, не є обмеженою лише сферою знань. Місія сучасної освіти полягає у формуванні нового образу особистості у відповідності до ідеалу людини культури, нової системи його моральних, духовних, культурних цінностей, бажанням до подальшого самовдосконалення і розвитку власного творчого потенціалу. Іншими словами, мета сучасної освіти – формування людини олюдненої, високодуховної, висококультурної, високоосвіченої, яка спрямовує свої зусилля на покращення навколишнього світу, на самовдосконалення, на допомогу іншим. У зв'язку з цим слід звернути також увагу на необхідність розвитку емоційно-почуттєвої, духовно-моральної, культурної та естетичної сфер особистості у процесі отримання освіти, адже «знання, інформація олюднюються та одухотворяються завдяки морально-естетичному та інтелектуальному переживанню їх сприйняття, осмислення та усвідомлення як цінності». Саме ціннісно-осмислені знання, інформація

стають для молоді своєрідним фактором її інтелектуального, морального, духовного, загальнокультурного розвитку та подальшого самовдосконалення [5, с.241-254].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, на основі аналізу психолого-педагогічних джерел, відповідно до мети нашого дослідження нами визначено та охарактеризовано погляди сучасних вчених на проблему пошуку нової парадигми освіти, охарактеризовано її сутність і доведена необхідність здійснення переходу від економічної епохи до культурної, зміни економічного світогляду на культурний, що сприятиме досягненню гармонії, стійкого розвитку суспільства, збереження оточуючого середовища та добробуту людства у майбутньому.

Подальше дослідження буде присвячене характеристиці сутності випереджаючої освіти.

Література

1. Ильинский И. М. Образовательная революция / И. М. Ильинский. – М.: Изд-во Моск. гуманит.-социальн. академии, 2002. – 592 с.
2. Радянський енциклопедичний словник [Текст]. – М.: Радянська енциклопедія, 1982. – 1600 с.
3. Фофанова Л. В. Освітні парадигми XXI століття і соціально-психологічні наслідки / Л. В. Фофанова // Наукові записки [Текст]: [зб. наук. пр.] / [редкол.: Пасічник І. Д. (відп. ред.) та ін.]. – Острог: Нац. ун-т «Остроз. акад.», 2001. – (Психологія і педагогіка), 2012. – Вип. 20: Актуальні проблеми когнітивної психології. – С. 297–305.
4. Шевченко Г. П. Проблемы образования и воспитания студенческой молодежи в эпоху постмодернизма / Г. П. Шевченко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2011. – Вип. 3(44). – С. 200–209.
5. Шевченко Г. П. Тенденції модернізації виховного процесу у вищій школі / Г. П. Шевченко // Педагогічна і психологічна науки в Україні : Збірник наукових праць: в 5 т. / Нац. акад. пед. наук України. – К. : Педагогічна думка, 2012. – Т. 5: Вища школа. – С. 241–254.
6. Шмырева Н. А. Педагогические системы: научные основы, управление, перспективы развития / Н. А. Шмырева., М. И. Губанова, З. В. Крецан. – Кемерово, 2002. – С. 99.
7. Schafer D. Paul *The Age of Culture*. Rock's Mills Press. 2014. – 282 p.
8. Robinson K. *Changing Paradigms*. Internet source: <https://www.thersa.org/discover/videos/rsa-animate/2010/10/rsa-animate---changing-paradigms/>

НОВАЯ ПАРАДИГМА ОБРАЗОВАНИЯ НА СТЫКЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ И КУЛЬТУРНОЙ ЭПОХ

М. В. Безуглая

В статье приводится сравнительная характеристика взглядов современных ученых на проблему поиска новой парадигмы образования на стыке экономической и культурной эпох. Автор пытается доказать необходимость изменения вектора современного образования с бездумного потребления, сосредоточенности на материальном благополучии, доминировании рыночных отношений, на формирование человека очеловеченного, высокодуховного, высококультурного, высокообразованного, который направляет свои усилия на улучшение окружающего мира, на самосовершенствование, на раскрытие творческого потенциала, на создание и помощь другим. В статье дается характеристика новой парадигмы образования, суть которой заключается в научении творчеству, активизации эмоционально-чувственной, духовно-нравственной и культурной сфер человека.

Ключевые слова: образование, ценность, ценности образования, экономическая эпоха, культурная эпоха, новая парадигма образования, опережающее образование.

NEW EDUCATION PARADIGM AT THE CROSSROADS OF ECONOMIC AND CULTURAL EPOCHS

M. V. Bezugla

The author of the article gives the comparative characteristic of the views of modern scientists on the problem of search of the new education paradigm at the crossroads of economic and cultural epochs. In the article an attempt has been made to prove the need of change of the vector of modern education from mindless consumption, focus on material prosperity and dominance of market relations on formation of a humanized person, highly spiritual, highly cultured and highly educated personality who aims its efforts at improvement of the world, the Self, at disclosure of creative potential of the person and other people's support. The author gives the description of the new education paradigm, the essence of which lies in creativity learning and person's emotional and sensual, spiritual, moral and cultural spheres activization.

Key words: Education, values, values of education, economic age, cultural age, new education paradigm, advance education.

Безугла Мілена В'ячеславна – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту духовного розвитку людини Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна). E-mail: milena.bezuglaya@yandex.ru

Bezugla Milena Vyacheslavna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Research Worker of the Scientific Research Institute of Spiritual Development of Man of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: milena.bezuglaya@yandex.ru

УДК 37.035.6

ВИХОВАННЯ ДУХОВНО-ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК СВОЄРІДНОГО ІМУНІТЕТУ ПРОТИ ВІЙСЬКОВОГО НАСИЛЛЯ

О. В. Вербовський

У статті досліджується проблема духовно-патріотичних почуттів у студентської молоді. Здійснено аналіз проблеми духовно-патріотичних почуттів студентської молоді. Визначено основні показники духовно-патріотичного виховання, які впливають на формування імунітету проти військового насилля.

Ключові слова: патріотизм, духовно-патріотичне виховання, військове насилля, студентська молодь.

Актуальність проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Соціально-філософський аналіз сучасного суспільства свідчить про наявність у ньому складних проблем матеріального та духовного характеру. Ключовою серед них є проблема духовно-патріотичного виховання людини. Ця проблема є актуальною для більшості країн світу. Патріотизм, розвитку якого раніше присвячували багато зусиль, поступово перетворився з необхідного елемента виховання наступних поколінь, в щось зайве, несучасне. До розвитку патріотизму серед молоді ставляться дедалі більше формально, відбиваючи цим бажання бути патріотом і викликаючи сумнів щодо доцільності цієї особистісної якості. Особливо актуальною ця проблема стає в наш час, коли весь світ захлинається у насильстві і нескінченних війнах.

Сучасна молодь в основному спрямовує свої зусилля на накопичення матеріальних цінностей і благ, стає актуальним творчо використовувати кращі досягнення духовно-патріотичного виховання